

Олена Олексіївна Сокуренко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач Миколаївського регіонального центру
Інституту обдарованої дитини НАПН України
м. Миколаїв, Україна

УДК 373.2:091:37.091.39

НАСТУПНІСТЬ МІЖ ДНЗ ТА ПОЧАТКОВОЮ ШКОЛОЮ З ПИТАНЬ РОЗВИТКУ ПОШУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ДІТЕЙ

В статті автор розкриває проблему забезпечення преемственности между дошкільним учебним заведенням и начальной школою по вопросу развития поисково-исследовательских умений детей. Анализує требования базового компонента дошкільного образования и государственного стандарта начальной школы по вопросу развития исследовательских умений.

Ключові слова: дослідження, дослідницька діяльність, дослідницькі уміння, навчальне дослідження, дошкільний вік, початкова школа.

In the article the author exposes the problem of continuity between pre-schools and primary schools on the development of search and research skills of children. The author analyzes the requirements of the basic component of early childhood education and the State standard of primary education on the development of research skills.

Key words: research, research skills, learning research, preschool age, elementary school.

Обраний напрямок відповідає тематиці науково-дослідних робіт Інституту обдарованої дитини НАПН України та входить до складу науково-дослідної теми кафедри психології, педагогіки та менеджменту освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти «Шляхи підвищення професійної компетентності педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти» (ДР № 0112 У 007543).

Теоретичну основу дослідницького підходу в освіті становлять: концептуальні засади основ загальної теорії діяльності (Ю. Александров, Л. Виготський, П. Гальперін, А. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.); наукові положення про зумовленість розвитку особистості змістом діяльності та способами її здійснення (В. Давидов, Ю. Жданов, Л. Маркарян та ін.); ідеї щодо природи та функцій дослідницьких умінь і навичок, як соціального феномена (А. Арнольд, К. Абульханова-Славська та ін.).

Значний вплив на розвиток теорії дослідницького підходу в освіті мали роботи: І. Зимньої, Л. Ковбасенко, О. Леонтовича, О. Обухова, В. Паламарчук, О. Под'якова, О. Савенкова, А. Сологуба, Л. Шабашова та інших. У цих дослідженнях відображено понятійний апарат проблеми, викладено суть процесу науково-дослідницької діяльності, здійснено аналіз дослідницьких здібностей особистості. Такий аспект дослідницького підходу в освіті, як залучення учнів до дослідницької діяльності в процесі вивчення різних шкільних

дисциплін, є предметом наукових розвідок: К. Баханова, С. Бризгалова, В. Давидова, Л. Задорожної, Л. Занкова, О. Кабанової-Меллер, О. Кікоть, О. Кожем'яки, М. Махмутова, І. Нікітіної, Ю. Нікітіна, В. Шеліхової та інших. У дослідженнях сучасних українських учених: Л. Левченко, Н. Недодатко, О. Павленко, А. Сологуба та інших обґрунтовано засади формування дослідницьких умінь учнів у ЗНЗ нового типу та формування на цій основі особистості учня.

Проблеми розвитку дослідницьких умінь дітей знаходяться в полі зору дослідників. Проте, аналіз наукових джерел засвідчив недостатню розробленість проблеми забезпечення наступності між дошкільним навчальним закладом та початковою школою в питаннях розвитку пошуково-дослідницьких умінь дітей.

Метою статті є визначення шляхів забезпечення наступності між дошкільним навчальним закладом та початковою школою з розвитку пошуково-дослідницьких умінь дітей.

Згідно вимог базового компоненту дошкільної освіти на кінець дошкільного періоду життя в дитини мають бути сформовані базові якості особистості, однією з яких є креативність [1]. Показниками сформованості креативності у дошкільника є такі: чутливість до проблем, готовність їх розв'язувати власними силами; відкритість новим ідеям, інтерес до невідомого; схильність руйнувати чи змінювати стереотипи, відмовлятися від шаблонів, відходити від зразків;

спроможність виходити за рамки заданої іншими ситуації; швидкість аналогій, протиставлень, асоціацій; загострене сприйняття неточностей, недоліків, відхилень, незвичності, складності; вміння підійти до проблеми з різних точок зору; вміння вносити нове, видавати оригінальні ідеї, розв'язувати нові завдання, досягати незвичних результатів; пошуково-перетворювальне ставлення до дійсності; висока пізнавальна активність; допитливість; уміння швидко переходити від одного способу розв'язання до іншого; переключатися; переконструювати елементи у нових комбінаціях (комбінаторні властивості); сміливість та незалежність суджень; здатність до постановки власної мети; об'єктивність суджень, неупередженість оцінок; самокритичність, здатність посміятися з себе; використання різних форм доказів; уміння помічати зв'язки між ознаками, формально між собою не пов'язаними; здатність сприймати об'єкти комплексно, цілісно, виділяти в них головне, істотне, відкривати потенційне; розвинена уява, метафоричність (створення фантастичних ідей); уміння дивуватися; здатність прогнозувати, передбачати, висувати гіпотези, робити припущення; орієнтація на високі стандарти якості, ідеальні еталони.

Одним з шляхів формування вказаних вмінь, якостей та здібностей є системна організація навчально-дослідницької діяльності дітей.

Мета проведення навчальних досліджень зі старшими дошкільниками: розвиток дослідницьких здібностей, формування вмінь та навичок дослідницької діяльності, набуття дитиною досвіду самостійної, творчої дослідницької діяльності [9]. Доцільною для використання в дошкільному навчальному закладі є методика проведення навчальних досліджень зі старшими дошкільниками О.Савенкова [7, 8]. Змістова складова навчального дослідження виглядає простою, навіть примітивною з точки зору дорослого. З педагогічної точки зору така робота формує важливі якості творчої особистості [8].

Прослідкуємо, як сформовані вміння, якості та здібності дошкільників будуть розвиватися у початковій школі. Згідно вимог державного стандарту початкової загальної освіти, метою освітньої галузі «Природознавство» є формування природознавчої компетентності учня, шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу, способів навчально-пізнавальної діяльності, розвитку ціннісних орієнтацій у різних сферах життєдіяльності та природоохоронної практики [2]. Формування предметної природознавчої компетентності, як особистісного утворення, передбачає розвиток здатності учня розв'язувати доступні соціально і особистісно значущі практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи у сфері відносин «людина – природа».

Кожний розділ програми «природознавство» у початковій школі передбачає проведення дослідницького практикуму. Мета дослідницького практикуму – вироблення дослідницьких умінь учнів у процесі розв'язання завдань практичного спрямування [4].

Тематика дослідницьких практикумів за програмою «Природознавство» початкової школи:

1 клас – «З чого це виготовлено? («Запитай у батьків»), «Куди зникає вода з калюжі?», «Як живуть мурахи?», «Чим славиться моє місто (село)?», «Мандрівка Україною, про яку ти мрієш».

2 клас – «Як виникає тінь? Як можна своєю тінню виміряти висоту дерева?», «Як зберігати в домашніх умовах плоди та насіння?», «Як зберегти ялинку перед новорічними святами?», «Як орієнтуватися в лісі?», «Сонячний годинник».

3 клас – «Як опріснити воду?», «Як змусити вітер працювати?», «Які корисні копалини є в нашому краї?», «Як зменшити втрати тепла в будинку? («Запитай у батьків»)), «Як тварини дбають про своє потомство?», «Як визначити гостроту свого зору?», «Раціон здорового харчування».

4 клас – «Що можна зробити для збереження природи в нашому краї?», «Мандрівка до материка, про яку ти мрієш», «Спостереження за зоряним небом (Місяцем), визначення напрямку на північ за допомогою Полярної зорі («Запитай у батьків»)), «Вивчення властивостей твердих тіл», «Вивчення властивостей рідин на прикладі води», «Вивчення властивостей газів на прикладі повітря», «Вимірювання лінійних розмірів тіла людини (ріст, об'єм грудей, ширина плечей, розмах рук, довжина кроку, відстань між великим та вказівним пальцем тощо)», «Вимірювання площі фігури неправильної форми (площі ступні ноги, долоні, листка рослини)», «Вимірювання об'єму рідини за допомогою медичного шприца або мензурки», «Вимірювання часу за допомогою секундоміра та маятника» [4].

Навчальне дослідження розглядається у педагогіці, як діяльність, спрямована на створення якісно нових цінностей, важливих для розвитку особистості, на основі самостійного набуття учнями суб'єктивно нових, значущих для них знань. Мета проведення навчальних досліджень: розвиток дослідницьких здібностей, формування вмінь та навичок дослідницької діяльності, набуття учнем досвіду самостійної, творчої, дослідницької діяльності. Завдання навчально-дослідницької діяльності: формування інтересу до пізнавальної, творчої, експериментально-дослідницької діяльності; створення умов для соціального і професійного самовизначення учнів; удосконалення дослідницьких умінь; розвиток творчих здатностей і особистісних якостей.

Навчальне дослідження проходить три основні етапи: підготовчий, дослідницький (діяльнісний) та етап представлення результатів. На підготовчому етапі відбувається усвідомлення протиріччя, формулювання проблеми, визначення теми дослідження, визначення його об'єкта, формулювання мети й завдань дослідження, висунення гіпотез розв'язання проблеми, визначення методики й обґрунтування методів дослідження, складання плану роботи. На дослідницькому (діяльнісному) етапі аналізуються джерела інформації, здійснюється пошук інформації,

вивчається література з досліджуваної проблеми, збираються дані з використанням відповідних методів розв'язання проблеми, обробляються і аналізуються отримані дані, готуються висновки та співставляються з гіпотезою, оформлюються результати дослідницької роботи та відбувається підготовка до підсумкового звіту. На етапі представлення отриманих результатів відбувається публічна презентація результатів проведеної роботи, аналізуються результати, робляться висновки [3, 5, 6, 9].

Отже, навчально-дослідницька діяльність спонукає молодших учнів до пізнання світу та себе в цьому світі, розвиває дослідницькі здібності учнів. Навчально-дослідницька діяльність є творчий процес спільної діяльності двох суб'єктів (учителя й учня) з пошуку невідомого, в ході якого здійснюється трансляція між ними культурних цінностей, результатом якої є формування світогляду. Результат проведення навчального дослідження – набуття учнями молодших класів функціональної навички дослідження, як універсального способу освоєння дійсності, розвитку здібностей до дослідницького типу мислення, активізації особистісної позиції учня в освітньому процесі на основі набуття суб'єктивно нових знань [3, 5, 6, 9].

Таким чином, системна організація пошуково-дослідницької діяльності дає можливість дітям дошкільного та молодшого шкільного віку навчитися самостійно й цілеспрямовано працювати та пізнавати навколишній світ, розвиває критичне та креативне мислення, творчі здібності. Проблематика навчальних досліджень повинна відповідати інтересам дітей, їхнім віковим та індивідуальним особливостям, інтелектуальним можливостям.

Таким чином, системна організація пошуково-дослідницької діяльності дає можливість дітям дошкільного та молодшого шкільного віку навчитися самостійно й цілеспрямовано працювати та пізнавати навколишній світ, розвиває критичне та креативне мислення, творчі здібності. Проблематика навчальних досліджень повинна відповідати інтересам дітей, їхнім віковим та індивідуальним особливостям, інтелектуальним можливостям.

Для педагогів початкової школи, які працюють з першокласниками важливо забезпечити наступність у змісті навчальних досліджень, формах і методах їх організації, засобах активізації пізнавальної діяльності дітей.

Отже, дослідницька діяльність – це один з методів навчання, в процесі якого в дітей формуються універсальні способи навчально-пізнавальної діяльності, що дає поштовх до подальшого саморозвитку, самоорганізації, самоконтролю та самооцінки; відбувається розширення кругозору в предметних галузях; активізуються процеси мимовільного запам'ятовування навчального матеріалу; засвоюється алгоритм наукового дослідження.

Використані літературні джерела

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/690/bazovij_komponent-doshkilnoji_osviti_v_ukrajini/
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/state_standards/
3. *Кикоть Е. Н.* Основы исследовательской деятельности: Учеб. пособие для лицейств. – Калининград, 2002. – 420 с.
4. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011. – 392 с.
5. *Поддьяков А. Н.* Исследовательское поведение: стратегии познания, помощь, противодействие, конфликт. Режим доступу: http://www.researcher.ru/methodics/teor/f_ythgo/
6. *Русских Г. А.* Развитие учебно-исследовательской деятельности учащихся / Г. А. Русских // Дополнительное образование, 2001. – № 7–8. – С. 3–14.
7. *Савенков А. И.* Психологические основы исследовательского подхода к обучению: Учеб. пособие. – М.: «Ось – 89», 2006. – 480 с.
8. *Савенков А. И.* Путь к одарённости: исследовательское поведение дошкольников. – СПб.: Питер, 2004. – 272 с.
9. *Сокурченко О. О.* Навчальні дослідження в дошкільному закладі та початковій школі: методичний посібник. – Миколаїв: МОІППО, 2011. – 52 с.

